

## **РЕЦЕНЗИЯ**

във връзка със защита на докторски труд  
за придобиване на образователната и научна степен „доктор“  
в Област на висше образование: **3. Социални, стопански и правни науки**  
Професионално направление: **3.8. Икономика**  
Докторска програма: **Финанси, застраховане и осигуряване**

**Тема на докторския труд:** Усъвършенстване на организационно-финансовия механизъм на икономическа диагностика в селскостопанските предприятия на Украйна.

**Автор на докторския труд:** Олеся Станиславовна Безпарточна

**Научен ръководител:** проф. д. ик. н. Игор Геннадийович Бритченко

**Рецензент:** доц. д-р Мария Радославова Станимирова, Икономически университет – Варна, професионално направление 3.8 „Икономика” и научна специалност „Икономика и управление (селско стопанство)”

### **1. Общо представяне на получените материали**

Настоящата рецензия е изготвена на основание Заповед № 80/24.03.2021 г. на Ректора на Висшето училище по застраховане и финанси (ВУЗФ) – доц. д-р Григорий Вазов, в съответствие със Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за приложение на този закон, както и в съответствие с Правилника за приемане и обучение на докторанти във ВУЗФ.

Дисертацията е в общ обем от 247 страници и в структурно отношение е оформена във въведение, три раздела, заключение, използвана литература, списъци на използваните съкращения, на графиките и таблиците.

Представената структура в раздели и параграфи е добре балансирана и демонстрира логично развитие на изследването от теоретичната (с постановъчен характер), през аналитичната, до стратегическата и прескриптивната част на труда. В дисертацията се съдържат 19 рисунки (фигури), 36 таблици и 1 приложение. Използвани са 248 литературни източници.

Приложена е справка за приносите на дисертационния труд и за съответствие спрямо минималните национални изисквания за придобиване на ОНС „Доктор“ в ПН 3.8 Икономика. Към комплекта с получените материали са достъпни списък и публикации на докторанта по дисертационния труд.

## **2. Кратки биографични данни за докторанта.**

Докторантът Олеся Станиславовна Безпарточна се е обучавала в докторантура на самостоятелна подготовка по ДП „Финанси, застраховане и осигуряване“ при Висшето училище по застраховане и финанси – София (ВУЗФ), с научен ръководител проф., д. ик. н. Игор Геннадиевич Бритченко. Зачисляването в докторантура е осъществено със Заповед на Ректора на ВУЗФ №434/16.12.2019 г. Докторантът е отчислен с право на защита със Заповед на Ректора на ВУЗФ №9/01.02.2021 г.

Докторантът Олеся Безпарточна е завършила бакалавърска степен със специалност „Геодезия и картография“ към Kremchug National University и е специализирала „Финанси и кредит“ в Poltava Institute of Economics and Law. От 2019 г. е асистент към катедра “Икономика и Маркетинг” на Националния аерокосмически университет „Харковски авиационен институт“, Украйна.

Отделни части от дисертационния труд са част от разработвана научноизследователска тема на Националния аерокосмически университет „Харковски авиационен институт“, по която авторът е съизпълнител, а именно: „Стопанска дейност на предприятието в условия на икономическа

турбуленция" (номер на държавна регистрация 0117U005480), където авторът е извършил икономическа диагноза за ефективността на стопанската дейност на селскостопанските предприятия в Украйна; определени са насоките за формиране на информационната база за икономическа диагностика на селскостопанските предприятия в Украйна; разработени са мерки за подобряване на организационния и финансов механизъм на икономическата диагностика на селскостопанските предприятия в Украйна. Приносът на автора към колективни научни разработки е посочен в списъка с публикациите по дисертационния труд.

### **3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи.**

Дисертационният труд е посветен на актуален въпрос, свързан с необходимостта от непрекъснат мониторинг и анализ на вътрешната и външната среда на селскостопанските предприятия като основа от една страна за усъвършенстване на икономическия и финансов механизъм на методологията на бизнес диагностика в аграрната сфера и от друга – за оценка на ефективността на стопанската дейност и аргументиране на перспективи и насоки за развитие на бизнеса. Обосновава се необходимостта от непрекъснатото развитие на прилаганите методични подходи за диагностика на средата, произтичащи от засилване на конкуренцията, промени в нормативната рамка и подходите за финансиране в аграрния сектор.

Обектът и предметът на дисертационния труд са ясно формулирани. Начинът, по който са дефинирани изследователската цел и задачи като цяло е коректен (насочва внимание към предмета на изследване) и предоставя възможност за тяхното постигане в процеса на разработката на труда. В целта и задачите не се конкретизира обекта на изследване, а именно икономическата дейност на селскостопанските предприятия в Украйна.

#### **4. Познаване на проблема.**

Авторът достатъчно аргументирано обосновава избора на тема и познава проблематиката на дисертационното изследване. От една страна познаването на специализираната литература и научни изследвания в областта на бизнес диагностиката на дейността на селскостопанските предприятия, от друга страна – апробирането на част от резултатите в стопанската дейност на селскостопански предприятия в Украйна й позволяват да открие въпроси, които все още не са задълбочено анализирани и по които липсват практически разработки.

#### **5. Методика на изследването.**

Методиката на дисертационното изследване включва теоретико-методологически анализ на изследваната проблематика, диагностика на външната и вътрешна среда, вкл. действащо законодателство в Украйна, практическо изследване на основата на подходящи методи, интерпретиране на получените резултати и представяне на изводи и препоръки.

#### **6. Характеристика и оценка на дисертационния труд.**

Въведението на дисертацията включва концептуалната и методическа рамка на изследването и аргументира актуалността, обекта, предмета на изследване, целта и поставените задачи.

В първи раздел на труда са разгледани теоретико-методически въпроси на бизнес диагностиката като процес, ключови дефиниции и въздействащи фактори. Дискутира се обхватът и се представят основни аспекти от еволюцията на икономическата диагностика като система. Представена е индикативна рамка на икономическата диагностика на дейността на селскостопанските предприятия, като е дискутиран обхватът и равнища на основни показатели за анализ. Предложена е схема на организационно финансов механизъм на икономическа диагностика, включваща етапи и нива на

изследване на селскостопанско предприятие. Обобщени са равнища на приложение на основни направления на икономико-математически методи при диагностика на аграрни предприятия. Представена е оценка на фактори и резултати от икономическа диагностика на избрани селскостопански предприятия в Украйна, които дават основание на автора за достигане на обобщени изводи за страната като цяло. Сред по-важните характеристики са, че преобладаваща част от стопанствата използват наета земя в дейността си, нивото на амортизация е в рамките на допустимите граници, наблюдава се отрицателна динамика в броя на заетия персонал и др. Наблюдава се ръст в брутната реколта на основни земеделски култури като царевица и слънчоглед, увеличение на капиталовата производителност и възвръщаемост на активи, повишение на производителността на труда и положителна динамика в изменението на нетния доход и печалбата.

В трети раздел са представени възможности за усъвършенстване на информационната база на икономическата диагностика и е предложен модел на комплексна диагностика на средата, разграничаващ типове информационни потоци на равнище земеделско стопанство. Ефективността от приложението на този модел е оценена на основата на анкетно допитване до представители на селскостопански предприятия. Сред по-важните изводи са, че приложението на подобен модел намалява равнището на условния обем на риска в изследваните предприятия.

Библиографската справка показва отлична теоретична и практическа осведоменост на автора на дисертационния труд. От богатия набор таблици, графики, приложени статистико-математически методи, анкетни допитвания и експертни оценки може да се направи извод за задълбочеността при осъществяване на практическото изследване.

Езикът и стилът на разработката са научни. Използваният инструментариум е сполучлив. Дефинираните цел и задачи считам за постигнати.

## **7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката.**

Представената справка за приносите като цяло коректно отразява основните постижения на докторанта в цялостното изследване. Условно приносите са разграничени на научни и практико-приложни.

Научните приноси на разработения дисертационен труд обобщено са два:

1. Предложен е методически инструментариум за икономическа диагностика на ефективността на селскостопанските предприятия.

2. Предложен е механизъм за организационно-финансова диагностика на селскостопанските предприятия, на основата на комплексно информационно осигуряване по стадии на вземане на решения.

Представени са три приноса с практико-приложно значение, акцентирани върху:

1. Разработена и внедрена е комплексна програма за осъществяване на икономическа диагностика на селскостопански предприятия в Украйна.

2. Разработен и апробиран е методически инструментариум за прогнозиране на дейността на селскостопански предприятия по видове ресурси.

3. Изследвани са елементи на икономическа диагностика на ресурсния потенциал на земеделските предприятия в Украйна, с отчитане на иновативното осигуряване на стопанския процес.

## **8. Преценка на публикациите по дисертационния труд**

По темата на дисертационния труд докторантът е публикувал общо 11 публикации, в т.ч.: 2 статии, 4 доклада и самостоятелни глави в 2 монографии. В структурно отношение 5 от публикациите са самостоятелни, като преобладаваща част (10 бр.) са на английски език, публикувани съответно в Украйна и България

## **9. Лично участие**

Дисертацията е самостоятелно и завършено проучване. Декларира се, че теоретичните и практически разработки, заключения и препоръки, изложени в дисертационния труд са самостоятелно изготвени от докторанта, като от научните трудове, публикувани в съавторство, както и, че в дисертацията са използвани тези части, които са резултат от лично научно изследване.

## **10. Автореферат**

Основните моменти от дисертационния труд са намерили място в представения автореферат. В този смисъл съдържанието на автореферата кореспондира с основния труд на автора.

## **11. Критични забележки и въпроси**

С оглед създаване на предпоставки за убедително защитаване на труда на докторанта си позволявам да задам следните въпроси:

1. В каква степен се прилагат в дейността на селскостопанските предприятия в Украйна компютърни информационни системи за предоставяне на съвети за управление и доколко представените методики за диагностика могат да се интегрират с подобни интелигентни съветващи системи?

2. Установена ли е зависимост между профила на селскостопанското предприятие (растениевъдно, животновъдно или комбинирано) и ключови финансово - икономически резултати (рентабилност, производителност на труда и др.)?

3. На стр. 20 от автореферата на дисертационния труд, при представяне на оценка на резултати от проведената диагностика е посочено, че: „Анализът на ефективността на използването на персонала в селскостопанските предприятия разкрива отрицателната динамика на намаляване на броя на заетите работници, ниски заплати и заетост на непълнен работен ден.

Въпреки отрицателната динамика на ефективността на използването на персонала в изследваните предприятия, се наблюдава увеличение на производителността на труда и превишение на темповете на растеж над нивата на възнаграждение“. Възможно ли е при ниски доходи на заетите в селското стопанство да се постигне устойчиво развитие на аграрния бизнес в страната?

4. На много места в дисертационния труд се коментира необходимостта да се използват резултатите от маркетингови изследвания при диагностика и вземане на стратегически решения за бизнес развитие на селскостопанските предприятия. Какви ключови маркетингови индикатори считате, че е необходимо да се обхванат в процеса на диагностика?

### **ЗАКЛЮЧЕНИЕ**

Представеният дисертационен труд представлява мащабно изследване на значим и актуален проблем. Приносите на автора обогатяват съществуващите знания в областта на диагностиката на селскостопанските предприятия и приложението на ключовите резултати за стратегическо развитие на аграрния бизнес в Украйна. Поради това давам своята **положителна оценка за проведеното изследване**, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Олеся Станиславовна Безпарточна в Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки; Професионално направление: 3.8. Икономика; Докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване“.

Дата: 8.05.2021 г.

Подпис:

/доц. д-р Мария Станимирова/